

Lotta Elstadová (Norsko)

Novinářka, pracovala pro přední norské deníky Dagens Næringsliv a Klassekampen, je autorkou (nar. 1982) tří románů, píše literaturu faktu. Její knihy jsou chytré, kousavé a plné humoru. Pokud někdo dokázal napsat zábavnou knihu o právu na adopci, je to právě Lotta Elstadová v románu *Jeg nekter å tenke* (Odmítám myslet). Její poslední román, *Xiania 1*, který vyšel v roce 2023, začíná „šokem a předčasnou ejakulací“.

úryvek z románu *Xiánie 1* přeložila Daniela Mrázová

1.

Moje kapitola příběhu začíná stejně jako mnohé jiné: přiřazením a předčasným výronem semene. Byl listopadový večer roku 1921 a na dvě romantické minuty ve vymrzlém dřevníku mezi usedlostí Åker gård, hrobem Abrahama Pihla a ateliérem patřícím Bláznivce jsme se mohli považovat za právoplatné manžele. Já na sobě měla poděděné vlněné kalhotky s nohavičkou. On nejspíše čepici s klapkami na uši. Jeho jméno si nepamatuji. A málem ani to, jak vypadal. Pamatuji si akorát, že se zjevil v podobě upoceného mihnutí, rozptýlení na volný večer, nenechavého jazyka šmejdícího mi po zubech, lepkavého dechu u ucha. Vybavuju si jeho repliku: „Jsem pilot.“ Načež jsem se zatvářila, že mu věřím, i přes ten dech námezdního dělníka, protože proč ne? Byl nový, odjinud, po dlouhé době první a to mi stačilo, kromě toho se pouto mezi námi mělo rychle přestříhnout. Setkali jsme se jen jednou jedinkrát.

Panika na sebe nechala čekat pěkně dlouho.

Druhý den to na mě vůbec nebylo znát. Vešla jsem do studeného kostela, poklekla jsem na tvrdé dřevo, které mi rozjitřilo puchýře z minulé návštěvy, načež farář načrtl do prachu kříž a pustil se do blábolení o Martě a Marii – zrovna s touhle pasáží z bible jsem se mimochodem nikdy nesrovnala. Ježíš si rezignovaně stěžuje na to, že starší sestra pracuje v kuchyni. Vzdychá. Marto, Marto, tak už přestaň pracovat, přeháníš to, trápíš se mnoha věcmi, raději to udělej jako tvoje sestra, posad' se mi k nohám, naslouchej a uť se – jako by slova mohla přebít jídlo? A jídlo se připraví samo? Jako by duch dokázal vytěsnit hmotu? Odjakživa jsem měla pocit, že ty lamentace míří na mě. Že já něco dělám špatně. Že příliš civím do prázdna. Nedívám se dostatečně druhým do očí. Mluvím málo, nebo moc, mám za úkol zasáhnout, když se rozhostí ticho, jenže pokud to udělám, ano, pokud mlčení prolomím, budu za příliš rozpínavou a udělám ze sebe hlupačku, všechny ztrapním a klidně se můžu jít zahrabat, ale dobrá tedy. Každopádně jakmile kázání skončilo, pustila jsem se do všech doporučených opatření.

Vypila jsem bylinný odvar. Silnou břechku z petržele, fenyklu a heřmánku vylepšenou lžičkou protirevmatické medicíny. Tenhle prášek z ploštičníku hroznatého (kdoví co to je), nechal specializovaný koloniál v centru Hamaru dovézt ze Spojených států. A i když o sobě mluvím nerada, tohle k příběhu patří: náležím jsem k lidem, kteří takové kúry schovávají v zásuvce nočního stolku. V tmavé špeluňce za kuchyní. Pro případ nouze. Přivezla jsem si ji z domova,

kde jsme všechny – díky moudrům předávaným od tet, babiček a nejlepších kamarádek – věděly, že směs působí preventivně proti „děložním poruchám“.

A tak poté, co jsem ten bylinný odvar vypila, mohla se celá záležitost, jak jsem si v duchu opakovala, tedy pilotův jazyk i jeho ztracený dědic, pokud vůbec nějaký existoval, zapsat do knihy zapomnění.

Jenže po Novém roce se vzpomínka na oba znovu prodrala na povrch.

Sedmitýdenní zpoždění. Snažila jsem se ho vytěšňovat, co nejdéle to šlo.

Jenže ve chvíli, kdy jsem cestou po schodech od valchy na půdu pozvracela mokrá prostěradla a musela jsem ložní prádlo vyprat znovu, mě zachvátila úzkost. A když se tahle seance druhý den zopakovala v nízké sklepní chodbě vedoucí k mandlu, kterou jsem chodila příkrčená, a dalšího dne nad žehleným ubrusem a pak zas při cídění stříbra a znovu když jsem se zlomila v pase nad slepicemi, které našťavaně kdákaly a útočily na mě zobáky, a pak ještě jednou ve spíži – nakonec jsem se v pláči zhroutila.

Tehdy mě přistihla. Anina. Kuchařka. Žena, ve kterou bych za nic na světě nevložila důvěru, kdyby se jednalo o jakýkoli jiný okamžik v životě – a to nejen kvůli tomu, že jsem ji jednou zahlédla, jak si pochutnává na svém ušním mazu. Možná nebyly moje důvody k nedůvěře oprávněné, nicméně Anina měla rozcuchané vlasy, vášeň pro zakysanou smetanu a v krvi hlen, ano, povahou byla těžkopádná a vosy zabíjela tak, že je rozmačkávala palcem a přitom kvůli žihadlům křičela bolestí. Její sporá slovní zásoba oblibě taky nijak neposloužila. Zvláště při pomýšlení na to, že zhusta používala slovo sprostý, a to povětšinou sama o sobě. Neměla jsem to srdce jí říct, jak příšerně mě to dráždí, nechtěla jsem vypadat nafoukaně, nechtěla jsem prozradit, jak moc toužím po dnu, kdy se její slovník rozšíří (ten den nikdy nenastal), až si uvědomí, že obsah trochou pestrosti neutrpí. Co třeba místo toho říct *skromný* oděv? *Ubohý* účes? *Plebejský* světonázor? Nebo *nízký*?

Ukázalo se totiž, že Anina je dostatečně nízká, aby věděla, co moje situace vyžaduje.

Vlastně na mě udělala dojem. Něžně a rozhodně mě vyvlekla ze spíže, vzala mě v podpaží a odtáhla mě ke své dceři, dospělé vdané ženě se třemi dětmi. Bydleli pár domů od nás a tahleta dcera očividně ovládala umění plánování a přijímání opatření. Poskytla mi návod, jak zacházet s *dámskou stříkačkou* neboli s Tajemstvím vdané ženy, černou hadičkou opatřenou hrotem a připevněnou k červenému gumovému míčku, který se měl naplnit octem a mýdlovou vodou. Stříkačka se zastrčila mezi nohy. Stiskni. Naplň se. Aninina dcera měla jednu navíc a dala mi ji s sebou domů. Tam jsem udělala přesně to, co mi řekla, a pak, když jsem usoudila, že je celá záležitost vyřízená, že jsem zachráněná, i tahle věčička skončila v zásuvce nočního stolku vedle prášku proti revmatismu.

Zasunula jsem ji coby zmutovanou záložku do své *Oxfordské gramatiky*.

Jenže týdny ubíhaly a rudá jízda nikde.

Tak jsem naplánovala další sanační zákrok, vytáhla jsem věčičku ze zásuvky, popadla ve spíži ocet a tentokrát, z čirého zoufalství, jsem si ve snaze nenechat úzkost, aby si získala navrch,

nýbrž jednat, namíchala vlastní směs a vstříkla do sebe o šplouch víc, třebaže pokyny zněly jasně: jen jednu dávku, nakázala Aninina dcera. Říkala jsem si, že za minulý debakl určitě mohla zbabělost, postupovala jsem *příliš opatrně*, teď bylo třeba zakročit rázněji. Nadechla jsem se, zabodla jsem hrot do těla, zastrčila hadičku dovnitř, pořádně hluboko, tak, až se zarazila o cosi tvrdého a hrbolatého, zároveň jsem zvedla podbřišek a rychle smáčkla balonek, takže se kopřivová tekutina propálila nahoru, načež стекла zpátky do pochvy a tam začala štípat a svědit jako svině. Nejradši bych se uchýlila k něčemu, co by veškerou bolest zchladilo. Utišilo. Místo toho jsem se jala svůj klín tou hadicí drásat a bičovat a mlátit se jí do břicha, a v tom jsem vytrvala tak asi půl hodiny. Nakonec se ze mě spustila krev. Jako první mě napadlo, že ta krev svědčí o tom, že jsem z té patálie venku.

Jako druhé: teď umřu.

Neboť pak se dostavila bolest.

Bolest delirická. Bolest matoucí. Taková, jaké musí člověk prokázat úctu. Ta bestie trhala, hryzala, zakusovala se, sápala a já pod ní zevnitř pukala, zas a znovu, kůže mi oprýskávala jako nátěr v té temné špeluňce a tělo se mi roztřásl a hlava se roztočila a promíchala vjemy, pilotův lepkavý dech, nízkou chodbu k mandlu, hoblík přejíždějící mi po těle. Pak nastala odmlka. Nejprve jsem si pomyslela, že bolest odezněla. Ale kdepak. Jenom se přesunula. Tu a tam zaútočila, pohybovala se v kruzích, řádně mě pokopala zevnitř do břicha, poté zase zmizela a zase se přihlásila, opět zmizela a v jedné z těchto odmlk jsem přilezla ke křížku.

Do ordinace. „Nevysvětlitelné bolesti,“ oznámila jsem.

Oblékla jsem se cudně, možná až moc. Tři copy stočené do uzlu mi držely na místě díky páru jednoduchých bronzových sponek v týle, do krku mě tlačil knoflíček babiččiny černé smuteční halenky viktoriánského střihu, pohrávala jsem si s ním a vysvětlovala: „Přišly neohlášeně. Nechápu proč.“

Ale poté, co mi doktor opatrně prohmatl břicho a zadíval se mi do tváře, na kterou jsem si ustavičně sahala (já vím, tohle gesto člověka prozradí, ale nemohla jsem si pomoci), pronesl rezignovaně, hlasem, který připomněl Ježíšovo lamentování, že „tenhle rozhovor“ nemá chuť zapřádat. Zakroutil hlavou. Vzdychl a řekl, ať jdu. Nemotorně jsem slezla z křesla. Opřela jsem se o velký tmavý stůl mezi námi a zavadila o plnicí pero, které spadlo na zem, každý pohyb, každý zvuk jako by mě uhodil do podbřišku, a když mě doktor viděl, jak jsem tragická a jak se snažím, možná kvůli tomu znejistěl.

Několikrát se těžce nadechl a vydechl, nádech, výdech, v nose mu pískalo.

A nakonec prohlásil, že mi může dát „na ty bolesti recept“.

Pak mi zamával jakýmsi papírkem v ruce a druhou rukou mě vypoklonkoval ze své ordinace s damaškovými tapetami, celou dobu odvracel oči, jako by se při pohledu na mě měl proměnit v solný sloup.

Lékárník se však při pohledu na papírek podivil. Svrástil obočí. Recept byl k ničemu.

Trvalo mi celou půlhodinu, než jsem rozluštila, co na něm stojí.

MADAM ZAVARELLA

ŘÍČNÍ 2

VATERLAND, X

HESLO: NĚCO JINÉHO

Madam Zavarella? Co to je za směšné jméno, napadlo mě. Afektované, jako pohupující se boa. A co to X? Iniciála označovala Kristiánii. Xiánii, jak to dosud někteří lidé psali.

Ta zkratka se mi odjakživa líbila. Připadala mi důmyslná. Jako by si člověk s hlavním městem tykal. Napadlo mě, že lékař určitě pochází z hlavního města. Jo, z hlavního města a z minulého století – protože jen takovéhle typy, takovéhle ostatky, měly natolik vřelý vztah k městu, jemuž jsme my ostatní přezdívali řiť Norska (oproti tomu hory představovaly páteř a fjordy tepny). Ovšem tohle X značilo tajemný jazyk, jehož významy tuší jen domorodci, a teď i já vím, že nejenže město potřebovalo nad své tělesné úchytky zavěsit krucifix, ale samo představovalo křížovatku, špatně navrženou křížovatku mezi kroketovými zahradami a dřevěnými barabiznami, mezi kazatelnami a revolucionářskými scénami, elegantními klakami a rozšklebenými špičkami bot, bylo upřímné a pokrytecké jako kavárna pro abstinenty, z jejichž útrob páchne alkohol, a teď bylo také, jak se říká, zaplavené přílivem z venkova. Přílivem lidí jako já.

Vyjádřeno konkrétněji: několik hodin po – jak to říct – poněkud ponižující, poněkud skličující a poněkud neobvyklé návštěvě lékaře jsem taktak doběhla vlak, než ho píšťalka vyprovodila z hamarského nádraží.

Pamatuju si, že to bylo v únoru. Asi na Popeleční středu. Křížek na čele, znamení. Psal se rok 1922.

2.

Přitom já už půst zahájila. Možná jsem chtěla dítě vyhladovět? (Ačkoli jsem věděla, že je mrtvé.)

Možná mi chuť k jídlu vytlačil neklid, možná to měl být trest?

Pamatuju si taky, že jsem si v té chvíli palčivě uvědomila vlastní smrtelnost, tu, kterou by mi připomněl monotónní hlas, kdybych toho dne zavítala na bohoslužbu. Proto se mi v hlavě zformovala přinejmenším jedna jasná myšlenka: Pokud tohle přežiju, už se nevrátím.

Chtěla jsem pryč od neřízených přestávek a dnů, které patřily druhým.

A jak už jsem řekla, nerada mluvím o své minulosti, o svém původu. Nicméně k příběhu také patří, že poslední tři roky jsem strávila v nasazení – nebo taky ve službě, jak se říká – u jistého uzavřeného JUDra, jeho bledé manželky a čtyř nezajímavých děcek, co by párkrát kamenem dohodil od hedmarcké katedrály, pěkných pár kilometrů od domova. Ty roky nepřišly vniveč. O to nejde. Nějaké ty peníze jsem si vydělala. Vlastní peníze, osmnáct korun měsíčně, nic světoborného, ale přesto něco, a k tomu jako bonus znalost nepsaných zákonů: například vím, kdy se v neděli chodí na návštěvu, že na smuteční pohlednice se píše p. c., což je zkratka pro

pour condoléances a francouzsky to znamená *upřímnou soustrast*, dále vím, že *bisque de homard* je humrová polévka, že když člověk dojídá, má si otočit talíř zbytky od sebe, že srkání je zločin a lokty na stole smrtelný hřích, a dokonce jsem od té doby uměla napodobovat chování ve společnosti, jak se pohybovat, mluvit, modulovat hlas, z dálky se vyhýbat slovům z dalekých krajů; pomáhalo mi, že jsem měla na jazyky dobré ucho. Jde jí to samo, říkali mi ve škole. Tyhle výroky jsem si křečkovala. Vlastně veškeré uznání, kterého se mi mohlo dostat: že vypadám, jako by mi bylo čtrnáct, když mi bylo jedenáct, a sedmnáct, když mi bylo čtrnáct, a tak dále. Všechno jsem si to archivovala. Poklony. Mezi tou hrstkou věcí, které jsem si sbalila na cestu vlakem oné Popeleční středy v únoru 1922, byla i moje vysvědčení.

V brašně z vlněné plsti. Celou cestu jsem ji držela na klíně. Víc místa nebylo třeba.

Tiskla jsem tu teplou látku k neměnným výronům bolesti, které mi projížděly tělem a nutily mě zdržovat dech.

Ano, uvědomila jsem si, že pokud se nadechnu, břicho mi praskne a všechny hříchy se vyhrnou ven.

Chladno, nehybno. Bílá pokrývka na jezeře Mjøsa značila smrt. Zdálo se, že všechno je pohřbeno v hlubokém sněhu. Krajina se mihotala kolem. Statky se chystaly zavřít, smutní muži a ženy v šátcích, které nakládaly své saky paky na rozvrzané kárky a samy je pak táhly. Vlak jim nevěnoval jedinou myšlenku, bafal dál podél jezera, přes rozbředlé louky, kolem zamrzlých příkopů, funěl do kopců a sípál, zatímco pole ploše ubíhala v odrazu ve studeném okně, o které jsem si opírala čelo. Kupé ostře páchlo. Stěny byly potažené kůží. Tlumený hovor. Někdo zakašlal. Jiný dlouze vzdychl. Pak jsme se na pět minut zastavili – a v mých představách kdosi uhodl mé myšlenky, mé plány, nahlédl pod mé prostěradlo a zavolal četníky, kteří teď vyrazili mě vyslechnout.

Kolem projel jiný vlak. Poté jsme se opět dali do pohybu. Vagon se bezohledně zakymácel, až se skládací stoleček roztrásl a na něj se sesypal popel z cigarety, kterou kouřil muž zírající soustředěně do výtisku *Sociálního demokrata*. Byl to postarší člověk s nemódně bujným patriarchálním vousem, jímž chtěl dotyčný patrně zakrýt tvář zjizvenou neštovicemi, napadlo mě, zatímco jsem z nedostatku lepší činnosti bedlivě sledovala hořící konec cigarety, kterou držel ve stejné ruce, jíž se za svůj vous popotahoval.

Měla bych přestat myslet na nehody, choroby a smrt, usoudila jsem.

A ještě trochu jsem pomyslela na smrt. Taky jsem si pomyslela: měla bych číst. Dělat něco užitečného. Využívat čas. Čtení jsem s sebou měla, svou *Oxfordskou gramatiku*, jenže jsem se nedokázala soustředit, neměla jsem sílu pustit se teď do studia. Místo toho jsem se nazdařbůh prohrabávala brašnou. Spodní kalhotky, košilky, „recept“ od lékaře. Vytáhla jsem adresu jedné vzdálené sestřenice, kterou jsem jakživa neviděla – nebo jsem si ji přinejmenším neuměla vybavit (a v zásadě si dodnes nejsem jistá, jestli to byla sestřenice nebo jen sestřenka z druhého či třetího kolene); bydlela v hlavním městě, někde v severní části, luštila jsem vlastní písmo, Stockflethova ulice 49, a přitom jsem fantazírovala o práci, kterou mi sežene. Už jsem se viděla za pokladnou. Za psacím strojem. Se sluchátky v telefonní centrále. Říkala jsem si, že pokud u ní budu lacino bydlet, dokážu si vydělat dost peněz na lístek třetí třídou na palubě

Královny Atlantiku a přidám se tak k tetě Jenny, která možná – co já vím – právě teď míří do podniku *Swedish Grill*, kde pracuje. Tohle mi vloni o Vánocích napsala v dopise, k němuž přiložila fotografii sama sebe v plavkách na pláži jménem Coney Island, a já od té chvíle trénovala výslovnost: *o* objímalo *u* a *i* se vyslovovalo jako *aj* a *a* se měnilo v *e*, zatímco *s* nebylo slyšet vůbec. Pak se znovu přihlásily bolesti.

Drásaly mi celé tělo. Nemysli na smrt.

Posléze nastala odmlka. Využila jsem ji k tomu, že jsem prolistovala noviny, které bujný plnovous zanechal na stolečku poté, co v Lillestrømu

vystoupil. Titulky hlásaly, jakých výšek dosáhly ceny obilí, jak po tučných letech přicházejí léta hubená, a tak dále, stávka tramvajáků byla odpískána, stála tu slova jako *pari* a *krach*, reklama na Riviéru, japonské jednotky táhnou na Sibiř pomoci *bílým*, konal se pohřeb odborového předáka, který zemřel na tuberkulózu, a když spouštěli jeho rakev do hrobu, hráli *Largo* od Händela; znovu jsem pomyslela na smrt. Pokusila jsem se rozptýlit notickou o parukáři z Tønsbergu, kterému úřady udělily výjimku ze zákazu prodeje alkoholu: povolily mu používat líh v líčidlech, ale když se ukázalo, že ve svých produktech upřednostňuje *pálenkový účinek před estetickým*, dostal pokutu ve výši 150 korun, a já si uvědomila, že to tedy bolí, ta částka, jo, pomyšlení na stopadesátikorunové pokuty bolelo jako čert, a vtom se příval bolesti přihnal zpět.

Znovu jsem se pokusila zadržet dech.

Nešklebit se. Nekřičet. Neprozradit se.

Odvrátila jsem se. Upřela jsem zrak do odrazu v okně. Viděla jsem, jak můj obličej bojuje, jak přivírám oči a zaháním slzy a zatínám zuby a koušu se do rtu, a tak mě muka provázela až do chvíle, než vlak zastavil na Východním nádraží.

V překladu byl parafrázován citát z Lukášova evangelia 10, 41–42. *Bible. Překlad pro 21. století*. Přeložil Alexandr Flek a kol. Praha: Biblion, 2009.